

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЕКОТУРИЗМА В РЕГИОНА НА НАЦИОНАЛЕН ПАРК „РИЛА“, БЪЛГАРИЯ

Стефан Кирилов

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

УДК 796.5

Получена на 11.11.2009

Представени са резултатите от дейностите, свързани с развитието на екотуризма в региона на най-големия национален парк в страната – „Рила“.

По време на осемгодишния период на изследване на територията на национален парк „Рила“ и региона около него са проучени и представени приоритетните дейности и проектите, свързани с развитието на екотуризма.

Показани са резултатите от процеса по управление на посетителите на територията на Националния парк и е представена изградената екотуристическа инфраструктура като специализирани маршрути и екопътеки, като част от новия екотуристически продукт.

Проучването на екотуристическото развитие в национален парк „Рила“ е част от интегрираната информационна база данни за прилагане на ефективни политики, свързани с развитието на устойчивите форми на туризъм в защитените територии.

Ключови думи: екотуризъм, развитие, защитени територии, мониторинг, екопътеки.

Key words: ecotourism, development, protected areas, monitoring, eco-trails.

Въведение

Екотуризмът най-общо се определя като форма на туризъм, основан на природата. Едни от основните елементи на екотуризма се характеризират с опазването на природата и създаването на реални възможности за икономически просперитет и поминък на общностите в населените места в близост до защитените територии (4).

В България тази форма на устойчив туризъм се развива успешно вече 10 години. Първите стъпки за зараждане-

то и развитието на екотуризма водят началото си от регионите на обширните защитени територии в нашата страна, каквито са националните паркове „Рила“, „Централен Балкан“, „Пирин“ и някои природни паркове като „Витоша“, „Странджа“ и др. (2).

Особен интерес за развитието на екотуризма в нашата страна представлява региона на най-големия ни национален парк – „Рила“.

Цел на изследването

Основната цел на настоящото изследване е да се анализира ситуацията в региона на национален парк „Рила“ във връзка с възможностите за развитие на екотуризм, идентифициране на съществуващите проблеми и даване на препоръки и предложения за подобряване управлението на туризма в изследвания регион.

Материали и методи на изследването

За извършване на настоящото изследване са използвани множество материали (нормативни и стратегически документи) като: Закон за защитените територии, План за управление на национален парк „Рила“, Национална стратегия и План за действие за развитие на екотуризм в България, Проекти „Модел за развитие на устойчив туризъм от местните общности около национален парк „Рила“ и „Създаване и прилагане на стратегия за развитие на устойчив туризъм около НП „Рила“ в подкрепа на икономическото развитие и опазване на природата“ и други.

Методическият подход, използван в изследването, е извършване на обобщен анализ на споменатите документи, както и отчитане на съществуващата реална

ситуация в региона на парка. Използваните методи са: статистически метод за обработка и анализ на събраната статистическа информация; метод за изследване на състоянието на екологичния туризъм в региона на защитената територия (SWOT анализ на ситуацията) и маршрутен метод (трансектно проучване на терен).

Обект на изследване

Обектът на настоящото изследване е регионът на национален парк „Рила“, разположен в Югозападна България на територията на четири административни области и 12 общини (фиг. 1).

Изследван е регионът на НП „Рила“ за период от осем години (2001–2008 г.). Проучени са основни етапи, включващи дейности, проекти и про-

Фиг. 1. Географско положение на национален парк „Рила“ спрямо границата на Р България (План за управление на НП „Рила“ 2001–2010)

Fig. 1. Geographic location of Rila National park, Bulgaria (Rila National park management plan 2001–2010)

грами в региона на защитената територия, имащи пряко отношение към развитието на екотуризъм.

Анализ и обсъждане на резултатите от изследването

Като успешен пример за осъществяването на добри практики в областта на екотуризма в защитените територии у нас може да се посочи национален парк „Рила“. Той е разположен в централните и най-високи части на Рила планина.

Паркът е обявен през 1992 г. и е най-големият национален парк в България и един от най-големите европейски паркове с обща площ от 81 046 ha (5).

Характерното за тази защитена територия и района около нея (PAN Parks регион) е, че съществуват отлични възможности за развитие на този вид туризъм.

През 2001 г., с влизането в сила на Плана за управление на НП „Рила“ (приет с Решение № 522 на МС от юни 2001 г.) се регламентираха и разшириха възможностите за развитието на екотуризма в парка и региона около него.

В изследвания период 2001–2008 г. в повечето населени места около национален парк „Рила“ (общините Благоевград, Разлог, Белица, Долна баня, Самоков, Сапарева баня, Дупница) са инициирани редица дейности и проекти, свързани с развитието на екотуризъм. Същите доведоха до създаване на атрактивни екотуристически продукти

и услуги за посетителите в региона на защитената територия; генериране на допълнителни доходи у местното население; подобряване на икономическото развитие и създаване на поминък в малките населени места (планински градове и села); спомогнаха за опазването на природата на парка.

I. Определяне на основни етапи в развитието на екотуризма в региона на национален парк „Рила“

На базата на проведеното изследване бяха идентифицирани по-важните етапи в развитието на екотуризма в региона на НП „Рила“ (табл. 1).

В рамките на посочените три основни етапа от развитието на екотуризма в региона на национален парк „Рила“ в периода 2001–2008 г. бяха постигнати следните по-важни резултати:

1. Извършена е инвентаризация на ресурсното многообразие (природно и културно наследство) в региона на парка за развитие на екотуризма.

2. Създадена е екотуристическа инфраструктура и специализирани маршрути и екопътеки, като част от новия екотуристически продукт на региона.

3. Проведени са практически обучения по основни знания и умения, необходими за започване на екотуристически бизнес и предоставяне на допълнителни туристически услуги (6).

4. Набелязани са конкретните мерки за развитие на екотуризма в региона на защитената територия.

Таблица 1
Table 1

Основни етапи в развитието на екотуризма в региона на НП „Рила“
Main stages of ecotourism development in the region of Rila National park

Етап (година) Stages (years)	Програми и проект Programs and Projects	Дейности и резултати Activities and Results
Етап I First Stage	2001–2003 г. Проект „Опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж“, финансиран от ААМР	Приложен е пилотен проект „Екотуризъм“ – в населени места в община Самоков
	2003–2004 г. Проект за разработване на Национална стратегия и План за действие за развитие на екотуризма в Р. България	Изследван е регионът на Рила – екотуристически региони Е1 „Югозапад“ и Е7 „Витоша-Северна Рила“
Етап II Second Stage	2005 г. Проект „Модел за развитие на устойчив туризъм от местните общности около Национален парк „Рила“	Създаден и приложен е модел за развитие на екотуризъм в община Разлог (с. Добърско)
	2006–2007 г. Проект „Създаване и прилагане на стратегия за развитие на устойчив туризъм около НП „Рила“ в подкрепа на икономическото развитие и опазване на природата“	Създадена е Стратегия и План за действие за развитие на устойчив туризъм в района на Национален парк „Рила“ (2008–2013).
Етап III Third Stage	2007–2008 г. Проекти за подобряване на посетителската инфраструктура в парка и региона около него: „Опазване на биоразнообразието и устойчиво местно развитие чрез екотуризъм в района на Разлог, България“; „До изворите на река Места–Нестос“; „Опазване на балканската дива коза – символ на НП „Рила“, чрез развитие на екотуризъм и популяризиране сред посетителите на Парка“	Създадени са специализирани маршрути и екопътеки в южната част на парка: Пътека на рилската иглика (<i>Primula deorum</i> Vel.), Пътека на глухаря (<i>Tetrao urogallus</i>), „Самодивска пътека“, „Хайдушка пътека“ и „Пътека на балканската дива коза (<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>). Създаден е ПЦ – Добърско.

II. Извършване на мониторинг на посетителите в НП „Рила“

Мониторингът на туристическия поток в НП „Рила“ се извършва от 2000 г. Провежда се ежемесечно и цел ѝ установяването на приблизителния брой на

посетителите, както и някои особености в структурата и разпределението им.

Паркът ежегодно се посещава от десетки хиляди посетители от страната и чужбина (фиг. 2). През последните години се забелязва нарастване на

Фиг. 2. Ход на изменение на броя на посетителите и броя на нощувките на територията на Национален парк „Рила“ за периода 2001–2008 г.

Fig. 2. Distribution of the number of visitors and the number of night stays at the Rila National park for the period 2001–2008

броя на чуждестранните туристи: за периода 2001–2004 г. те са предимно от Великобритания, Германия, САЩ, Сърбия и Черна гора, Франция, Чехия, Италия, следвани от Австрия, Македония, Полша, Русия, за 2005–2008 г. са предимно от страни от Европейския съюз като Германия, Франция, Холандия, Чехия, Гърция. Великобритания, Испания, а също и от Македония, Русия, Израел.

Провеждането на месечно събиране и обработка на данните за броя на посетителите в Националния парк показва, че туристическият поток през 2008 г. се е увеличил значително. Броят на нощувките в парка за 2008 г. също се е увеличил в сравнение с последните пет години.

През 2008 г. не съществува тенденцията за намаляване на броя на посетителите и броя на нощувките в национален парк „Рила“, характерна за 2007 г., която най-вероятно е свързана с нощуването на посетителите в близост до парка (в курортните и туристически комплекси, летовища и села) и извършваните от тях предимно еднодневни посещения (преходи) в защитената територия.

От получените данни от мониторинга на посетителите се установява, че предпочитаните туристически маршрути в парка са до вр. Мусала, вр. Мальовица, циркуса на Седемте Рилски езера, хижа и водопад Скакавица, х. „Македония“ – х. „Семково“ и европейските туристически маршрути Е4 и Е8, в частта им попадаща на територията на Рила планина.

Сезонността на посетителския поток е силно изразена, като най-активен е туристопотокът през летните месеци – юли и август, а през зимата – декември и януари, като най-много са посетителите през почивните и празнични дни.

Най-натоварени на територията на национален парк „Рила“ са хижите „Седемте езера“, „Рилски езера“, „Скакавица“, „Мальовица“ и „Мусала“.

При извършване на мониторинга на посетителите се срещат затруднения при вземането на данни от туристическите дружества, арендаторите на хижите и собствениците на другите обекти за приемане и настаняване на посетители.

III. Създаване и развитие на инфраструктура за екотуризъм в региона на национален парк „Рила“

С изграждането на туристическата инфраструктура е подоброено цялостното обслужване на посетителите в региона на парка. Поставени са указателни табели, оформени са входно-изходните

пунктове на парка, съобразени с туристопотока, монтирани са информационни табла, кътове за отдых, оборудвани с паркова архитектурна мебел (Кирилов 2008).

В региона на Парка са създадени специализирани и интерпретативни маршрути и екопътеки (табл. 2).

Таблица 2
Table 2

Характеристика на специализираните и интерпретативни маршрути и екопътеки в региона на НП „Рила“ Characteristic of the specialized and interpretative routes and eco-trails in the region of Rila National park

№	Име на маршрута, екопътеката Routes, Eco-trails	Местонахождение, дължина (km), продължителност (h) Location, length (km), duration (h)	Инфраструктурни елементи на терена Infrastructure elements
1	Ботанически маршрут „Приятелите на растенията“ (линеен маршрут)	По долината на Урдина река, начало м. Яворова поляна, над с. Говедарци, община Самоков. Обща дължина – 3 km	10 интерпретативни точки с информационни табели по маршрута, една класна стая на открито, маси и пейки
2	Екопътека „Бели Искър“ (кръгов маршрут)	Долината на р. Бели Искър, с начало м. Иванов гроб, на 4 km над с. Бели Искър, община Самоков. Достига до р. Горен суар. Върви по двата бряга на р. Бели Искър	8 големи, 6 средни и 5 малки моста. Заслон, визуална площадка, 2 паркинга за автомобили, 3 санитарни възли, единият за хора с увреждания. Информационни табели – 48 бр.
3	Специализиран интерпретативен маршрут „Пътека на глухаря“ (линеен м-т)	От м. Титевица, на 10 km над с. Добърско, община Разлог. Продължителност 4 часа	4 големи интерпретативни табели („Домът на глухаря“, „Да видиш глухар“, „Глухарова сватба“ и „Менюто на глухаря“)
4	Интерпретативен маршрут „Пътека на рилската иглика“ (линеен), продължава по пътеката за глухаря	От м. Германица, на 4 часа преход от м. Титевица на територията на национален парк „Рила“. Продължителност 4 часа	3 големи интерпр. табели: „Животът на една красавица“, „Бударът на красавицата“, „Открий разликите“; 1 комбинирана за 2-та маршрута.

5	Специализиран екомаршрут „Самодивска пътека“	От с. Бачево, общ. Разлог – м. Гарваница – Каракачански колиби – Въчи дол – м. Русалиите. Дължина 15 km.	Указат. табела в северния край на Бачево, 5 места за отдих с пейки и маси, беседки, 8 инф. табла, 2 засл., места за пикник.
6	Специализиран екомаршрут „Хайдушка пътека“	От с. Годлево, общ. Разлог – Станков кладенец – Трионска скала – м. Станкова лъка – м. Студената вода – м. Фърлената клада – Самодивска скала – вр. Радонов гроб. Дължина 13 km.	Инф. табла, обезопасено място с парапет, стъпала, погледно място, парапет и мостчета, беседка, място за палене на огън, зелено училище, беседки и огнища, 2 места за отдих
7	Ековелопът „Село Бистрица – Бистришки водопад – м. Морените“	От с. Бистрица, община Дупница до м. Морените	Инф. табели, указателни знаци, места за краткотраен отдих – пейки, маси и навеси
8	Екопътека „Очарованието на торфището“ (линеен)	От КК „Семково“, община Белица до Сухото езеро в НП „Рила“ Продължителност 2 ч. и 40 мин.	Входна инфраструктура на парка, хоризонтална лентова маркировка
9	Екопътека „Следите на ледника“ (линеен м-т)	От х. „Семково“, община Белица до Вапски езера в НП „Рила“. Продължителност 3 часа	Входна инфраструктура на парка, хоризонтална лентова маркировка
10	Екопътека „Балканската дива коза – символ на НП „Рила“	От с. Добърско, община Разлог до м. Статевото гюбре на територията на НП „Рила“	Паркова арх. мебел: 9 табели, 5 места за отдих – 3 обособени за пикник, класна стая на открито.

IV. Перспективи за създаване на нов екотуристически продукт за региона на национален парк „Рила“:

1. Изграждане на нови специализирани маршрути: ботанически маршрут „Приатели на растенията“ от хижа „Скакавица“ до скалните стени край водопад „Скакавица“, специализиран маршрут за конен и велотуризм от яз. „Белмекен“ до летовище „Бодрост“ и др. (3).

2. Изграждане на посетителски и информационни центрове в околпарковата територия, къмпинги и места за

отдих.

3. Подобряване на мониторинга на посетителите в защитената територия и района около нея с оглед по-точното установяване на посетителските потоци и нуждите им.

4. Подобряване на информационната и рекламна обезпеченост за развитието на екотуризма в региона.

V. Препоръки и предложения за решаване на основните проблеми в развитието на екотуризма в региона на национален парк „Рила“:

– Подобряване на условия на туристическите обекти (средства за подслон,

места за настаняване и заведенията за хранене и развлечения) на територията на парка и района около нея.

– Разработване и създаване на достатъчно маршрути за практикуване на специализиран туризъм – високопланинско колоездене, конна езда, маршрути за фотолов и др.

– Разширяване на възможностите за предоставяне на посетителска информация, водачески услуги и природна интерпретация.

– Разработване и създаване на устройствен план за пътищата и паркингите около парка и в самия парк.

– Разрешаване на проблема с наличието на остаряла база на територията на парка – хижи, заслони, почивни бази и липса на пречиствателни съоръжения към тях за управление на отпадните води и на твърдите битови отпадъци.

– Разрешаване на проблема с премахване на наличната амортизирана и разрушена инфраструктура в защитената територия – сгради и съоръжения. Извършване на рекултивация на терените.

– Създаване на туристическа дестинация НП „Рила“, с която да се излезе на туристическия пазар като конкурентен екопродукт.

Изводи

В резултат на проведеното проучване е анализирана ситуацията в региона на национален парк „Рила“ във връзка с практикуването и възможностите за развитие на екотуризъм. Направени са препоръки и предложения за подобре-

ния в управлението на туризма като цяло в изследвания регион на защитената територия.

На базата на проведените изследвания се установява следното:

1. В региона на Парка се практикува предимно пешеходен туризъм до близки обекти в парка като натоварването на маршрутите е неравномерно и съществува ясно изразена сезонност на посетителите.

2. Формите на специализиран туризъм в парка са ограничени, липсва финансов и човешки ресурс и особен интерес от местните общности, живеещи около Парка.

3. Изградената посетителска инфраструктура е недостатъчна.

4. Създадена е Стратегия за развитие на устойчив туризъм в региона на парка и План за действие към нея със 77 проекта, но не се реализира на практика.

5. Необходимо е да се изготви и изпълнява план за маркетинг и реклама за региона на НП „Рила“ като туристическа дестинация.

Заклучение

Проучването на екотуристическото развитие в национален парк „Рила“ е част от интегрираната информационна база данни за прилагане на ефективни политики, свързани с развитието на устойчивите форми на туризъм в защитените територии.

Идентифицирани са по-важните етапи в развитието на екотуризма в региона на парка и са проучени основните проблеми в развитието му.

Изследванията, свързани с анализирането на ситуацията на региона на парка за възможностите за развитие на екотуризъм не са достатъчни и трябва да продължат. Трябва да се имат в предвид направените препоръки и предложения за планирането на подобрения в управлението на туризма в изследвания регион.

Литература

1. Кирилов, Ст. 2008. Национален парк „Рила“. – Туризм и бизнес, 3, 34–37.
2. Концепция за развитие на екотуризма в общините около защитените територии в България, Проект ОБРИР, София, юни 2001, 16–21.
3. Национални паркове в Република България, МОСВ, София, 2005, 5–23.
4. Национална стратегия и план за действие за развитие на екотуризъм в България, София, 2004, 8–10.
5. План за управление на Национален парк „Рила“ (2001–2010), юни 2001.
6. **Ecotourism development. Rila National park.** PAN Parks Courier, summer 2005, p. 13.

PROBLEMS IN ECOTOURISM DEVELOPMENT IN THE REGION OF RILA NATIONAL PARK, BULGARIA

Stefan Kirilov

Southwest University „Neofit Rilski” – Blagoevgrad

UDK 796.5

Received 11.11.2009

Summary

Results are presented of the activities from the ecotourism development in the biggest Bulgarian National Park – Rila.

During an eight-year period investigation in Rila National Park and the region as a whole the priority ecotourism activity and projects have been identified and presented.

Results have been shown from the visitor monitoring management process of the National Park territory and presented developing of ecotourism infrastructure as specialized paths and eco-trails and created new ecotourism product.

The conducting of the ecotourism development in the Rila National park is part of the integrated information data base for implementation of efficient policies related with the sustainable forms of tourism development in the protected areas.